

**Изказване на омбудсмана на пресконференция по повод
представяне на специален доклад на НПМ след проверки на
интернатите**

8 януари 2016 г.

Здравейте на всички и от мен,

Няколко думи по функцията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм /НПМ/. Тя е въведена в закона през 2012 г. и на практика означава, че омбудсманът е длъжен да осъществява наблюдение и превенция върху местата, в които са настанени лица с ат на българската държава. На практика, в широкия смисъл на понятието, това са места за лишаване от свобода. Там са настанени деца и възрастни хора, които немогат свободно да се придвижват и да напускат тези места за настаняване. Става дума за затворите, за следствените арести, за местата за задържане в МВР, за психиатриите, за домовете за деца, лишени от родителски грижи, домовете за възрастни хора с ментални проблеми, бежанските лагери и интернатите – възпитателни училища интернати и социално-педагогически интернати.

В периода ноември – декември, заедно с моя екип от дирекцията НПМ, извършихме проверки във всички специализирани интернати, в които са настанени деца на територията на България и изготвихме доклад, който днес представяме на Вашето внимание, който доклад изпращаме и на всички институции, които имат отношение към социално-педагогическите и възпитателните интернати, а именно главният прокурор, министърът на вътрешните работи, министърът на образованието, министърът на правосъдието, министърът на труда и социалната политика, Министерство на здравеопазването, Държавната агенция за закрила на детето и всички неправителствени организации, които са ангажирани с тази тема.

Какъв е генералният извод от този доклад? Моето становище като омбудсман е, че специализираните интернати за настаняване на деца трябва да бъдат закрити в спешен порядък, част по-скоро, а реформата в детското правосъдие трябва да бъде извършена незабавно. Защо? Какви са основните констатации, които сме направили в този специален доклад?

На първо място в тези места за настаняване на деца в тези специализирани интернати се въдворяват деца в конфликт със закона въз основа на един акт, на един указ, който е абсолютно морално остарял, който е на 60 години. Това е Указът за борба с противообществените прояви на

малолетните и непълнолетните. По силата на този закон в специализираните интернати се вкарват деца за постъпки, за които възрастните не носят никаква отговорност. Това означава, че зад решетки практически се вкарват деца, затова че осъществяват просия, скитничество, бягство от дома или от специализирани институции, принудителна проституция, което означава, че в такива интернати се въдворяват деца, които са жертви. Вместо държавата да им окаже подкрепа и помощ ги праща да прекарат детството си, образно казано, зад решетки.

Второ – материално-техническата база в тези интернати е абсолютно амортизирана и остаряла, и част от нея е на възрастта на самия закон – близо 60-годишна. Не е нормално в 21 век деца да живеят без собствено лично пространство, без собствени шкафчета, без собствени дрехи, без Интернет, без достъп до телефон.

В тези интернати, които даже по дефиниция са наречени педагогически и училищни на практика учебният процес е абсолютно negliжиран. Децата остават малограмотни след престоя си в подобен интернат.

Аз лично се сблъсках с редица случаи на абсолютно формално водене на учебен процес. На много места неможаха изобщо да ми покажат тетрадки или някакви други учебни материали. В един от интернатите разговарях с едно момче, което е завършило с много добър успех 5-ти клас, след което е настанено в интернат, което се обучаваше в 6-ти клас заедно с деца, които немогат да четат. Представете си как ще продължи и какво образование на практика ще получи и какви са пораженията от това, че от интернатите излизат деца, които са слабо образовани. Това ги обрича на живот без перспектива, т.е. да продължават постъпките, за които са въдворени в тези заведения.

Четвърто – персоналят в част от тези интернати наистина е силно демотивиран. Там се срещнахме и с хора, които с душа и сърце си вършат работата и са се посветили на практика, доколкото е в техните възможности, на тези деца, но неизвестността пред развитието на реформата ги демотивира. На много от местата изобщо липсва специализиран персонал – педагози, психолози, социални работници, които да извършват възпитателно-корекционната дейност с децата, които са настанени в интернатите.

Пето – липсва ясен регламент за това как малолетни и непълнолетни деца, които са настанени в тези интернати по какви правила и при какви условия полагат трудова дейност. Защото факт е, че на места те наистина излизат от интернатите и полагат труд в населените места, в които са ситуирани самите интернати. От друга страна наистина не е нормално дете в 21 век да живее без абсолютно никакви пари.

В един от интернатите, например, в които бях, в населеното място, в което той се намира – хората бяха пропищели от набезите на децата върху селския хоремаг, но нормално, когато нямаш пари за една вафла, може би, просто да си я вземеш.

Трудовата дейност би следвало да бъде регламентирана, а и някакъв начин за получаване на минималните джобни пари, от които има нужда ено съвременно дете.

Насилието - психическо и физическо, все още е проблем в част от тези интернати. Това с което се сблъска моят екип е, че продължават да се прилагат наказания, които не са регламентирани. Например, в един от интернатите момичета се извеждат по бельо навън на студа, заради извършени постъпки. Лишаване от ваканция, почитване на помещения, различни форми на наказания, които не фигурират в правилниците.

Седмо – липсват, според нас, правила и стандарти за равно третиране на децата, които са настанени в тези интернати, което е проблем за деца в тази възраст.

Например, в един от интернатите видяхме една така наречена къща на мечтите, една постройка, едни помещения, които са оборудвани по най-съвременен начин, в които биват настанявани деца. Но, тъй като не са ясни и не се спазват никакви предварително обявени критерии – кой, за какъв период и при какви условия се настанява в тази луксозна къща, контрастираща на фона на останалите мизерни помещения, това по-скоро създава проблеми, отколкото да мотивира децата към по-добро поведение и по-добро образование.

Осмо – проблем е на места медицинското обслужване, здравната помощ, която получават децата в интернатите. Само в половината от случаите има здравни кабинети, в които да има специализиран медицински персонал, медицински сестри. По наше настояване кметовете в тези населени места поеха ангажимент и вече имам информация, че са се заели със създаването на такива здравни кабинети.

Девето – установихме случаи, в които в интернатите се настаняват деца с тежки психически проблеми и с тежки психически заболявания, което не е допустимо за едни подобни заведения.

Десето – според нас, в по-голямата част от случаите тези интернати изпълняват социални функции, а не корекционно-възпитателни, каквото е тяхното предназначение. Социални функции по отношение на персонала, за който тези интернати представляват работни места и по отношение на част от децата, които идват в интернатите от изключително бедни семейства.

Например, в един от интернатите персоналът сподели, че е имало едно дете, което панически се е плашело от душа в банята, защото просто никога до този момент не е виждало такъв.

Ще си позволя да разкажа и още няколко случая, с които се сблъскаме за илюстрация на категоричността на нашите изводи.

В един от интернатите, например, ние срещнахме българският вариант на бедняка милионер. Едно момченце настанено в интернат, което при една от разходките в населеното място, в което се намира интерната, е изтеглило билет от лотарията, който е спечелил един килограм злато или 100 000 лв., за съжаление дин от възпитателите, първоначално под предлог, че ще пази този билет, на практика го е присвоил и след това го е усвоил. Сигнализирахме полицията, зае се прокуратурата, но така или иначе, това не е пример, затова как трябва да бъдат подкрепяни и корекционно-възпитавани децата, които трябва да бъдат настанени в интернатите.

В два от интернатите установихме, че има бременни момичета. В единия от интернатите аз разговарях с едно от тези момичета, тя според правилата на нейния етнос е сключила бра, т.е. има съпруг, който идва да я вижда в интерната и който чака тя да си изтърпи наказанието, за да заживее с него, което също не е нормално. Тя посочи, че една от причините да бъде въдворена там, е фактът, че е сключила брак един вид, бивайки още малолетна, защото момичето е на 14 години. Установихме, освен това, че има и други постъпки, но за каквото и да става на дума, престоят на бременно момиче в интернат, според нас, не е ненормално.

Примерът с интерната в Стралджа, който беше закрит, преди повече от една година, в резултат на наши настоявания и на настоявания на неправителствени организации, с установени случаи на насилие, на издевателства над деца. Това което направих в първите си седмици като омбудсман беше да проверя какво се случва с възпитателите, за които е установено, че са упражнявали насилие в този дом. Това което установих е, че всички започнали предварителни проверки са прекратени и на практика не се водят никакви наказателни производства. Изпарих случая на главния прокурор да провери какво се случва, защото това в голяма степен компрометира и дейността на контролните органи, на институциите – нашата, на неправителствените организации, ако след като се установят такива престъпния, или нарушения това остава без никакви последици.

Установихме, също така, и липса на устойчивост в корекционно-възпитателната дейност, която е финансирана по проекти. Какво имам предвид – в един от интернатите видяхме много положителен пример, че е изградена една грънчарска работилница – със средства по европейски проект, с участието

на неправителствена организация, само че тази работилница беше затворена, защото парите са свършили, в момента работилницата няма глина, и няма средства да плати на педагог, който да работи с децата в тази работилница. Ние си купихме част от изделията, които бяха готови и ни увериха, че това е един от начините децата да получат джобни пари, защото реално те са изработили предметите. След като поех ангажимент сме осигурили една фирма, която да подпомогне този интернат. Първо се обърнахме към кмета на съответната община, доколкото имаме информация общината е в тежко материално състояние, така че той едва ли ще изпълни в кратки срокове ангажиментът който пое, но тук не става дума за особени средства, помолихме една фирма да подпомогне работилницата в този интернат.

По същия начин постъпихме и с един друг интернат, в който децата разполагат само с няколко компютри, които стоят заключени и се ползват определени часове от деня – за половин час, или за един час, при което помалките деца биват лишавани от по-големите, изобщо до достъп до компютър и Интернет. Една друга фирма пое ангажимент всички налични компютри, които са подменени, съвсем прилични и годни за това предназначение, да бъдат доставени в този интернат.

Накрая ще се върна отново към извода, с които започнах, според нас е абсолютно наложително в спешен порядък да се предприемат действия за закриване на тези интернати, което означава, че водещите институции – МП, МТСП трябва да предприемат мерки за актуализация на документите, които са приемани в областта на държавната политика за детско правосъдие. Това е концепцията а държавната политика в областта на детското правосъдие и пътната карта. Това са документи, които за съжаление са с изтекъл срок, т.е. били са предвидени стъпки към подготовка за закриване на тези институции. Било е предвидено и финансиране по европейски проекти, в резултат на 9 млн. евро по Програмата за развитие на човешките ресурси и регионално развитие, периодът е до 2014 г. Това не се е случило. Това което трябва да се направи и ние сме изготвили препоръки до съответните институции в спешен порядък да се актуализират тези документи, да се създадат необходимите междуинституционални и мултидисциплинарни работни групи, които да извършат подготовката за закриването на тези интернати, паралелно с протичащата в момента подготовка на реформата в детското правосъдие. Важно е да бъдат създадени специализирани органи, които да работят с децата – специализирани съдилища, прокуратури, съдии, педагози, психолози, социални работници. А също така и подготовката на алтернативните форми, които ще замесят интернатите. Това са 28 резидентни центрове от открит тип – по един във всеки областен град и 4 резидентни центъра от закрит тип – с други условия, друга подкрепа и участие на специализиран персонал.

Аз смятам, че държавата е длъжник на децата, които са в интернати, защото на практика ги е лишила от детство, вкарвайки ги зад решетки